

Základní škola a Mateřská škola Poličná 276,
příspěvková organizace

OTEVŘENÁ ŠKOLA

Motto: Svět je otevřená kniha pro toho, kdo v ní umí číst.

Minimální preventivní program 2017 / 2018

Ředitelka školy: Mgr. Pavla Žilinská

Školní metodik preventivních aktivit: Mgr. Jarka Křížová

1. ANALÝZA SOUČASNÉ SITUACE

a) interní zdroje školy pro realizaci MPP

ZŠ Poličná má devět tříd, celkový počet žáků v letošním školním roce je 149. Školu navštěvují nejen děti z Poličné, ale i žáci z města Valašské Meziříčí a přilehlých obcí.

Nižší počet žáků v jednotlivých třídách umožňuje učitelům individuální přístup k dětem. 14 vyučujících 1. a 2. stupně, 2 vychovatelky školní družiny, 3 asistentky pedagoga i provozní zaměstnanci školy spolupracují při všech aktivitách, které jsou pro děti připravovány. Některé akce jsou připravovány ve spolupráci s MŠ. Vedení školy aktivně pomáhá při realizaci jednotlivých bodů Minimálního preventivního programu (MPP).

Preventivní témata jsou v rámci specifické prevence začleňována do vyučovacích hodin ve všech ročnících na 1. i na 2. stupni školy v rámci ŠVP Otevřená škola, dále škola zajišťuje ve spolupráci s různými institucemi (viz bod 1c) řadu preventivních programů.

V rámci nespecifické prevence škola organizuje pro žáky řadu akcí (Školní karneval, Pasování prvňáčků, Den barev apod.), při kterých děti spolupracují v rámci jednotlivých tříd a zapojují do spolupráce se školou i své rodiče, zároveň se žáci naší školy učí sociálním dovednostem. Žáci prvního stupně jezdí na školu v přírodě, pro žáky druhého stupně je každý rok připraven týdenní lyžařský výcvik. Žáci se zapojují do různých humanitárních akcí (např. sběr plastových vršek na podporu lidí s postižením, Adventní koncert, Adoptuj panenku a zachrániš dítě aj.). Žáci se v loňském školním roce 2016 - 2017 zapojovali do volnočasových aktivit pořádaných školou a navštěvovali kroužky a nepovinné předměty.

Škola získala finanční prostředky na vybavení v rámci projektů EU peníze školám, Technické vzdělávání, Rozvoj čtenářství a cizích jazyků a je zapojena do projektů Zdravé zuby, Ovoce do škol, Recyklohraní.

b) současná situace v jednotlivých třídách

U žáků v jednotlivých třídách učitelé řeší různé problémy - např. zapomínání pomůcek, neplnění zadaných úkolů, nekázeň v hodinách a o přestávkách, užívání vulgarismů, nevhodné chování ke spolužákům, ničení školního majetku, zvýšený počet zameškaných hodin apod. Rodiče problémových žáků jsou o nevhodném chování svých dětí informováni buď telefonicky, nebo písemnou formou, případně jsou zváni do školy.

Přestupky, které se týkají závažnějšího provinění proti školnímu řádu, jsou řešeny kázeňskými opatřeními v souladu se Školním řádem. Problémy výraznějšího rázu jsou řešeny ve spolupráci třídní učitel – vedení školy - výchovný poradce – školní metodik prevence, k závažnějším případům jsou přizváni pracovníci odborných institucí (Krizové centrum, OSPOD Valašské Meziříčí, PPP apod.)

Pokud bude ve škole zjištěn případ zneužívání či distribuce návykových látek, násilí či šikany, bude škola postupovat podle vytvořeného krizového plánu. Dojde-li ve třídě k většímu rozšíření některého negativního jevu, proběhne v ní následně na základě doporučení odborníků „ozdravný program“.

Všichni pedagogičtí pracovníci mají zavedeny konzultační hodiny, v kterých jsou k dispozici žákům i jejich rodičům.

Větší pozornost je věnována integrovaným žákům, kteří jsou hodnoceni podle Metodického pokynu MŠMT a dle pokynů odborných pracovišť (PPP, SPC). 13 žáků je vyučováno podle individuálního vzdělávacího plánu, u několika dalších žáků byl vytvořen plán pedagogické podpory.

c) externí zdroje pro realizaci MPP školy

Nabídku besed a přednášek poskytují tyto instituce:

OSPOD Valašské Meziříčí

Klub Most – Valašské Meziříčí

Policie ČR – Preventivně informační skupina Vsetín

Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm

KPPP a ZD VPP Zlín – pracoviště Valašské Meziříčí

NSPZ Valašské Meziříčí

HZS Zlínského kraje

ACET – Valašsko – R. Palacký

Agarta Vsetín

2. DEFINOVÁNÍ CÍLŮ MPP

a) **obecné:** vytvoření takových podmínek, aby docházelo k všestrannému rozvoji dětí, upevnování vztahů mezi učiteli – rodiči – žáky, které jsou založeny na vzájemném respektování osobností, používání osvědčených metod práce, zavádění nových metod do výuky, zdůraznění role osobnostně-sociální výchovy

b) **specifické cíle:** nadále pokračovat v činnosti Žakovského parlamentu, realizovat akce uvedené v bodu č. 4, umožnit žákům navštěvovat kroužky a nepovinné předměty, usilovat o prohloubení spolupráce s rodiči, nabídnout dětem účast na různých školních akcích, rozvíjet spolupráci mateřské a základní školy

3. ZAJIŠTĚNÍ VĚCNÉHO ZÁZEMÍ PRO REALIZACI MPP ŠKOLY

Školní metodik prevence, který současně zastává funkci výchovného poradce, má k dispozici samostatnou místnost pro případné konzultace s žáky i rodiči. Pro anonymní dotazy je určena schránka důvěry, která je denně kontrolována a případné dotazy jsou zodpovídány domluvenou formou. Ve škole je knihovnička a videotéka preventivního metodického materiálu. Seznam všech dostupných materiálů je k dispozici všem pedagogickým pracovníkům, stejně jako Školní řád, MPP, jehož součástí je Školní program proti šikanování a další krizové plány a seznam institucí a organizací, na které se lze obrátit v případě problémů.

4. PŘEHLED PLÁNOVANÝCH AKCÍ

Září

Vyhodnocení MPP 2016 – 2017

Aktiv školních metodiků prevence

Vytvoření nástěnky věnované prevenci

Objednávka besed a dalších preventivních programů

Vztahy ve třídě – 8. a 9. třída – Klub Most

Trestní odpovědnost – 6., 8. a 9. třída – Mgr. M. Málek – kurátor pro děti a mládež, MÚ Val. Meziříčí

Zahájení činnosti Žákovského parlamentu

Školení metodiků prevence

Pasování prvňáčků

Říjen

Objednávka besed a dalších preventivních programů

Vytvoření MPP pro školní rok 2017/2018

Hasík – HZS – 2. a 6. třída (1. schůzka)

Sex a vztahy trochu jinak – 9. třída – Klub Most

Kyberšikana – 6. a 7. třída – ACET Valašsko

Spirála závislostí – 8. třída – ACET Valašsko

Závislost tady a teď – 8. a 9. třída – Agarta Vsetín

Zahájení činnosti kroužků

Listopad

Hasík – HZS – 2. a 6. třída (2. schůzka)

Rizikové chování – 8. třída – Klub Most

Jak jsme přišli na svět – 2. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm

Dospívání – 6. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm

Typ temperamentu – 9. třída – Klub Most

Zlínský vorvaň

Prosinec

Škrytá nebezpečí internetu – 7. a 8. třída – ACET Valašsko

Moderní je nekouřit – 5., 6. a 7. třída – ACET Valašsko

Mikulášská nadílka

Vánoční besídky ve třídách

Leden

Legální drogy: nikotin a alkohol – 6. a 7. třída – NSPZ

Tajemství lásky – 4. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm.

Antikoncepce – 8. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm

Poličenský talent

Únor

Jak se žije na Ukrajině a v jižním Rusku – 8. a 9. třída – Klub Most

Zdravá výživa a zdravý životní styl – 1., 2., a 4. třída – NSPZ

Lyžařský výcvik

Školní karneval

Březen

Bezpečné chování – 5. třída – Policie ČR

Trestní činnost mládeže a páchaná na mládeži – 8. třída – Policie ČR

Poruchy příjmu potravy – 7. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm

Den barev

Duben

Sex, Aids a vztahy – 9. třída – ACET Valašsko

Světová náboženství a sekty – 9. třída – ACET Valašsko

Dotazníkové šetření – šikana, návykové látky

Květen

Prenatální vývoj – 9. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm.

Dospívání – 5. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm.

Partnerský vztah – 9. třída – Poradna pro ženy a dívky Rožnov pod Radhoštěm

Škola v přírodě

Školní výlety

Červen

Trestní odpovědnost u nezletilých a mladistvých – 7. třída

Šikana – 8. třída – ACET Valašsko

Život v závislosti – 8. a 9. třída – Agarta Vsetín

Vyhodnocení MPP 2017 – 2018

Školní výlety

Den dětí

Rozloučení s žáky 9. ročníku

Průběžně: pravidelné měsíční schůzky žakovského parlamentu, třídnické hodiny, návštěva dopravního hřiště pro 1. stupeň dle aktuální nabídky

Poznámka:

Plán aktivit může být měněn a doplňován v závislosti na aktuálních nabídkách organizací a situaci ve škole.

a) vzdělávací oblast

V letošním školním roce škola vyučuje ve všech 9 ročnících podle ŠVP Otevřená škola, který je zaměřen na jazyky, informatiku a ekologickou výchovu. Zároveň se škola snaží nabídnout své služby nejen žákům, ale i rodičovské a širší veřejnosti.

V průběhu celého roku bude dbáno na plnění plánovaných výstupů a rozvoj klíčových kompetencí žáků. V hodinách budou využívány vhodné metody a formy výuky. Žáci budou mít v průběhu školního roku možnost navštívit kulturní představení dle aktuální nabídky.

Průběžně bude obměňována nástěnka věnovaná prevenci a zodpovídány dotazy ze schránky důvěry. V rámci lepší informovanosti žáků o pořádaných akcích bude využit školní rozhlas, v kterém budou rovněž vyzdvíženy úspěchy, kterých žáci naší školy dosáhli. K propagaci školy bude využit i místní tisk (Poličenské listy), regionální tisk a webové stránky školy. Žáci budou mít možnost sledovat v době přestávek zpravodajství a reklamní spoty televize SIK zaměřené na prevenci rizikového chování.

Pedagogičtí pracovníci budou dbát na včasné odhalení vývojových poruch učení a chování, v případě potřeby vytvoří žákům plán podpůrných opatření a navrhnou vyšetření na odborných pracovištích. Dále bude škola postupovat dle doporučení těchto pracovišť. Problémy a požadavky žáků budou řešeny na pravidelných třídnických hodinách, případně prostřednictvím Žakovského parlamentu, který se bude scházet minimálně jednou za měsíc.

Ve škole bude efektivně pracovat školní družina a děti budou mít možnost navštěvovat zájmové kroužky. I nadále se počítá s využitím školního hřiště, na kterém mohou žáci sportovat pod dohledem správců.

b) pedagogičtí a další pracovníci školy

Pedagogičtí pracovníci se budou účastnit vzdělávacích metodických akcí i akcí pořádaných např. KPPP a ZDVPP Zlín (zejména přednášky určené ředitelům škol, výchovným poradcům, školním metodikům prevence, vyučujícím integrovaných žáků, třídním učitelům). Pedagogičtí pracovníci budou seznámeni s MPP na školní rok 2017 – 2018 a budou informováni o jednotlivých akcích, stejně jako ostatní zaměstnanci školy. Zároveň budou s vedením školy a školním metodikem prevence koordinovat jednotlivé akce. Všichni pedagogové mají možnost vypůjčit si studijní materiál ze školní knihovny a videotéky a využívat k dalšímu vzdělávání internet.

c) rodiče

Rodiče budou moci vyjadřovat své názory a připomínky na třídních schůzkách a také prostřednictvím svých volených zástupců v Radě rodičů a Školské radě.

Rodiče žáků budou prostřednictvím třídních schůzek seznámeni se Školním řádem, MPP, jehož součástí je Školní program proti šikanování a krizové plány školy, stejně jako s postupem v případě, že by u jejich dítěte došlo k podezření na intoxikaci, zneužití návykových látek, krádeže, šikanu apod. Dále budou rodiče zváni k účasti na celoškolských akcích – besídky, kulturní akce, ale i vyzváni k pomoci – sponzorské příspěvky, pomoc při školních akcích, školních výletech, vedení některých kroužků apod.

Rodičům bude nabídnuta možnost zúčastnit se programu Alkohol, drogy a Vaše dítě.

Rodiče mají, stejně jako jejich děti, možnost využívat konzultační hodiny jednotlivých pedagogů.

d) spolupráce s obcí a složkami

Rovněž v letošním školním roce budeme pokračovat ve spolupráci s obcí Poličná, která podporuje mimoškolní aktivity pořádané školou (zájezdy na divadelní představení, návštěvu zoo), činnost některých kroužků (střelecký), nebo některé akce sama pořádá. Každoročně spolupracujeme se Svazem žen a SDH Poličná v rámci Dne dětí, Rozloučení s létem apod.

5. PLATNÉ DOKUMENTY PRO TVORBU MPP

METODICKÉ POKYNY A DOPORUČENÍ

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)
- Metodické doporučení k prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a ve školských zařízeních č.j. 21291/2010-28 + přílohy pro jednotlivé typy rizikového chování : 1. návykové látky, 2. rizikové chování v dopravě, 3. poruchy příjmu poravy, 4. alkohol, 5. syndrom CAN, 6. školní šikanování, 7. kyberšikana, 8. homofonie, 9. extremismus , rasismus, xenofobie, antisemitismus, 10. vandalismus, 11. záškoláctví, 12. krádeže, 13. tabák, 14. krizové situace spojené s násilím, 15. netolismus , 16. sebepoškozování, 17. nová náboženská hnutí, 18. rizikové sexuální chování, 19. příslušnost k subkulturám, 20. domácí násilí
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č.j.: 14423/99-22
- Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č.j.: 10194/2002 –14

související normy: *Zákon o sociální potřebnosti č. 422/2003 Sb. (novela zákona č. 482/1991 Sb.) – ohlašovací povinnost školy při neomluvených hodinách; Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. (změny - platné znění od 1.1.2015 – více o ohlašovací povinnosti školy*

- Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, č.j.: 25884/2003-24

související norma: *Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. platné znění od 1.6.2015*

- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných MŠMT Č.j.: 37 014/2005-25

6. PLÁN ZPŮSOBU HODNOCENÍ

Jednotlivé aktivity budou hodnoceny bezprostředně po jejich realizaci, aktivity dlouhodobějšího charakteru měsíčně, případně ve čtvrtletí, pololetí, 3. čtvrtletí a na konci školního roku. V rámci hodnocení bude dán prostor k vyjádření nejen pedagogům a ostatním zaměstnancům školy, ale i dětem a jejich rodičům.

Příloha č.1:

Školní program proti šikanování

Vychází z Metodický pokynu MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních Č.j. MSMT – 22294/2013-1.

Školní program proti šikanování má 13 komponent:

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu);

- varovné signály:

a) Žák je o přestávce sám, chodí do školy těsně před začátkem vyučování, do třídy těsně se zvoněním nebo až s učitelem.

b) Vyhledává blízkost učitelů.

c) Zhoršení prospěchu, nadměrná absence, objevuje se neomluvená absence.

d) Má v nepořádku své školní potřeby – poškozené, špinavé, rozházené.

e) Odřeniny, modřiny, zranění.

f) Nejistota, ustrašenost při vystoupení před třídou.

g) Žák je smutný, nešťastný, depresivní.

h) Od ostatních dětí je častován posměšky, kritikou, nadávkami, hrubými žerty. Je tělesně napadán, agresi neoplácí. Dostává panovačné příkazy a podřizuje se jim.

- monitorování situace ve třídách během vyučovacích hodin i o přestávkách

- zaměření na žáky, k nimž se v loňském školním roce chovali spolužáci nevhodným způsobem, na nové žáky školy a na handicapované děti

- třídnické hodiny

- schránka důvěry

- rozhovory s rodiči – třídní schůzky, dny otevřených dveří

- dotazníkové šetření a vyvození patřičných závěrů

- Žákovský parlament

- Pasování prvňáčků – nejstarší žáci školy pomáhají nejmladším

2. motivování pedagogů pro změnu;

- zlepšení informovanosti pedagogů o dané problematice
- vzdělávání v dané problematice
- seznam materiálů k prevenci rizikového chování
- pořízení nové odborné literatury k danému tématu
- kontakty s kolegy z jiných škol, předávání zkušeností
- upevnění vztahu třídního učitele a jeho třídy – společné prožitky při škole v přírodě, školních výletech apod.
- nezastupitelná role třídního učitele - sleduje chování žáků, vede žáky k osobní odpovědnosti, spolupracuje s ostatními vyučujícími, závažné problémy řeší s výchovnou poradkyní a metodičkou prevence, případně s vedením školy

3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;

- sebevzdělávání - četba odborné literatury, zhlédnutí DVD zaměřených na téma šikany, účast na odborných přednáškách
- seznámení s MPP, jehož součástí je i Školní program proti šikanování

4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog atd.);

- vedení školy - ŘŠ, ZŘŠ
- příslušný třídní učitel třídy, jíž se problém týká
- výchovný poradce
- školní metodik prevence
- účast dalšího člena je možná vzhledem k okolnostem (např. vedoucí školní družiny)

5. společný postup při řešení šikanování;

- scénáře pro řešení šikany (Kolář)

6. primární prevence v třídních hodinách;

- programy na podporu sebevědomí, umění komunikace, na zjištění rušivých zvláštností chování

- sociometrie tříd atd.

- co je šikana a jak se jí mohou bránit

- hry na stmelení kolektivu
- zapojení do celoškolních akcí
- řešení aktuálních problémů
- dlouhodobý plán práce se třídou – podle vývojové fáze skupiny, skupinové dynamiky a struktury, věkových zvláštností
- podpora mezilidských vztahů – úcta, respekt, stanovování a respektování limitů vlastních a cizích – rozvoj kázně a sebekázně
- stanovení pravidel
- zvládání konfliktních situací – způsob řešení
- vztah k autoritě
- schopnost sdělit, obhájit, respektovat, změnit názor, postoje

7. primární prevence ve výuce;

- výuka podle ŠVP Otevřená škola
- pořádání přednášek a besed (Klub Most, Policie ČR, KPPP ZDVPP aj.)
- věnování pozornosti pohybovému režimu žáků o přestávkách i v hodinách, zařazování oddechových aktivit pro uvolnění energie a odreagování stresu a agresivity

8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;

- nabídka kroužků a nepovinných předmětů
- spolupráce se SVČ Domeček Valašské Meziříčí, ZUŠ, sportovními oddíly apod.
- školní knihovna
- školní hřiště

9. ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný školní řád, účinné dohledy učitelů);

- školní řád obsahující povinnosti i práva žáků i učitelů
- důsledné dodržování dozorů (kontrola ŘŠ, ZŘŠ)
- systém pochval a trestů
- charta proti šikanování

10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s nekompromisním bojem školy proti šikaně, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);

- seznámení rodičů s MPP, jehož součástí je Školní program proti šikanování

- zapojení rodičů do chodu školy
- využívání konzultačních hodin rodiči
- vzájemná spolupráce s rodiči a jejich informovanost – prostřednictvím žákovských knížek, účast na třídních schůzkách, dnech otevřených dveří
- navození atmosféry vzájemné důvěry a respektu

11. školní poradenské služby;

- konzultační hodiny výchovného poradce, školního metodika prevence i ostatních vyučujících
- v případě potřeby okamžité řešení problému
- vedení evidence problémových žáků a řešení problémových situací (TU, VP, školní metodik prevence)
- možnost zapůjčení odborné literatury
- seznam institucí, které odbornou pomoc nabízejí – zprostředkování kontaktu, předání metodických materiálů rodičům

12. spolupráce se specializovanými zařízeními;

- SVP
- KPPP ZDVPP – psycholog, oblastní metodik preventivních aktivit
- kurátoři pro mládež
- dětské lékaři
- Policie ČR

13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol);

- dle konkrétní situace

1. Vnější charakteristika šikanování

(1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

(2) Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů

a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnicí. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

(3) Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

2. Projevy šikanování

(1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

(2) Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznat přímé

a nepřímé signály šikany.

(3) Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů - jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině.

3. Odpovědnost školy chránit děti před šikanou

(1) Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. Pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

(2) Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí.
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo protože se ohrožuje svým chováním samo

(3) Šikanování žáků může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění.

(4) Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování

- účast na sebevraždě
- porušení tajemství dopravovaných zpráv
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
- pomluva – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme

v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřeřazení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřívání (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

A. Jak řešit případ šikanování žáků:

Proškolený pracovník, většinou školní metodik prevence, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu.

Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti.

Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

- odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
- rozhovor s informátory a oběťmi;
- nalezení vhodných svědků;
- individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
- ochrana oběti;
- předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
- realizace vhodné metody:
 - metoda usmíření;
 - metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
- třídní hodina:
 - efekt metody usmíření;
 - oznámení potrestání agresorů;

- rozhovor s rodiči oběti;
- třídní schůzka
- práce s celou třídou

Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

a. První (alarmující) kroky pomoci

- zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
- bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

b. Příprava podmínek pro vyšetřování

- zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
- zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
- pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
- oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

c. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory;
- nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

d. Léčba

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

B) Nápravná opatření

(1) Nápravná opatření

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy)

- snížení známky z chování;

- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;

- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;

- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

(2) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

C) Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce, event. školního psychologa, školního speciálního pedagoga nebo zástupce školy

s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP, speciálně pedagogickými centry (v případě integrovaných dětí na běžných školách);
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

D) Ochrana dětí před šikanou v předškolním vzdělávání

(1) Empirické zkušenosti potvrzují, že trápení se šikanou mají děti už v mateřské škole

(2) Minimální požadavky na ochranu dětí před šikanou platí i zde. Po odborném a bezpečném rozkrytí šikany pedagog zvolí vhodný způsob nápravy. Lze uvažovat podle situace o několika metodách, které je dobré společně kombinovat:

- Rozhovor s dítětem, které ubližuje.
- Zavedení ochranného režimu oběti.
- Práce se skupinou
- Rozhovor s rodiči dítěte – agresora.

Charta proti šikanování

(Zpracovali zástupci Žákovského parlamentu)

Chovám se tak, jak chci, aby se druzí chovali ke mně:

- používám slova děkuji, prosím, promiň
- jsem kamarádský, umím podat pomocnou ruku
- mluvím slušně a pravdivě, nikoho nezastrašuji
- jsem ochotný naslouchat druhým
- respektuji soukromí druhých
- za své případné prohřešky umím nést zodpovědnost a omluvit se
- toleruji, že každý z nás je jiný
- jednám čestně
- plním své sliby
- vím, že mé právo končí tam, kde začíná právo druhého

Příloha č. 2:

KRIZOVÉ PLÁNY

1. KRIZOVÝ PLÁN - ŠIKANA

Škola je povinna řešit šikany ve škole a na akcích pořádaných školou.

A. Učitel je svědkem šikany – brutálního násilí

- Zásah pedagoga či jiné dospělé osoby ve škole ku prospěchu oběti.
- Odvést okamžitě oběť do bezpečí.
- Ihned se vrátit zpět do třídy nebo do ní poslat jiného pedagoga, příp. pověřit dozorem někoho ze žáků (zabránění domluvě agresorů na křivé skupinové výpovědi)!
- Zalarmovat další pedagogy a domluvit se na spolupráci při vyšetřování – i za cenu přerušení výuky! Nejlépe rozdělit třídu na 2 poloviny, zabezpečit pedagogický dozor.
- Pokračovat v pomoci a podpoře oběti (dát oběti napít, zajistit lékařské vyšetření)! Po návratu od lékaře nepouštět oběť zpět do třídy.
- Kontaktovat rodiče oběti.

Při rozhovoru s rodiči se vyvarovat slova šikana, lépe je používat trápené nebo ubližované dítě. Hovořit s nimi „na rovinu“, ujistit je, že se konflikt řeší.

Dohodnout s rodiči, jakým způsobem bude zajištěna bezpečnost dítěte (nejlépe nechat doma).

- Ohlásit celou věc policii a kurátorovi pro mládež.
- Následuje vlastní vyšetřování.

B. Učitel se o šikaně od někoho dozví

1. Ověření situace

- Získat kolegy (max. 3), kteří budou spolupracovat na šetření. (Třídní učitel může spolupracovat, ale nesmí být hlavní vyšetřovatel).
- Nalézt vhodné informátory. Promluvit s více informátory, případně je požádat, zda - li by to mohli dosvědčit. Nenaléhat!
- Nalézt vhodné svědky.
- Kontaktovat rodiče.

2. Vyšetřování

- Provést zápis.
- Nenaléhat, nechat je říct to, co chtějí.
- Mít při vyšetřování třetí osobu jako svědka.
- Pokračovat v pomoci a podpoře oběti.
- Začít vyšetřování se „zdravým jádrem“, nikdy nezačínat agresory (1. rozhovor se svědky, 2. rozhovor s obětí, 3. rozhovor s agresorem).

3. Hledání nápravy

A) METODA USMÍŘENÍ

Provádí se především u počátečních stadií šikany a vykazuje-li agresor ochotu své chování změnit.

- Domluva a usmíření mezi aktéry šikany, bez trestu.
- Řízené hledání nápravy, vcítění se agresora do oběti, pochopit její utrpení.

B) METODA VNĚJŠÍHO NÁTĹAKU

Provádí se u pokročilejších forem šikany.

- Ustanovit výchovnou komisi.
- Přinutit trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování.

- Individuální rozhovor s agresorem a jeho rodiči.
- Oznámit trest před celou třídou.
- Zajistit ochranu oběti.

4. Dokumentace

2. KRIZOVÝ PLÁN - NÁVYKOVÉ LÁTKY

Pojem návykové látky zahrnuje veškeré látky (mj. omamné a psychotropní), které jsou

schopné ovlivnit psychiku člověka, jeho sociální chování a ovládací nebo rozpoznávací

schopnosti. Patří sem také alkohol a tabák. Konzumace návykových látek osobami mladšími 18 let je považována za rizikové chování.

Užívání návykových látek v prostorách školy a na všech školních akcích není přípustné! Všichni zaměstnanci školy mají oznamovací povinnost k řediteli školy v případě, kdy žáci omamné látky užívají, distribuují nebo u sebe přechovávají.

A) **TABÁKOVÉ VÝROBKY**

Jak řešit konzumaci tabákových výrobků ve škole?

- Tabákový výrobek je třeba žákovi vhodným způsobem odebrat a zajistit, aby nemohl pokračovat v konzumaci.
- Pedagog dále sepíše o události krátký záznam s vyjádřením žáka (zejména od koho má tabákový výrobek), informuje třídního učitele a předá zápis metodikovi prevence, který jej založí do své agendy.
- Třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka.
- V závažných případech (zejména s ohledem na věk nebo chování dítěte) a jestliže se chování opakuje, vyrozumí škola orgán sociálně - právní ochrany dětí.
- Jsou vyvozeny sankce dané školním řádem.

B) **ALKOHOL**

Jak řešit konzumaci alkoholu ve škole?

- Alkohol je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.

V případě, kdy je žák pod vlivem alkoholu do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, voláme RZS.

- Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagog následovně:

- Informuje TU, o události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka (zejména odkud, od koho alkohol má), který odevzdá školnímu metodikovi prevence, ten jej založí do své agendy a vyrozumí vedení školy.
- V případě, že žák není schopný pokračovat ve vyučování, vyzve škola ihned zákonného zástupce žáka, aby si jej vyzvedl.
- Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně-právní ochrany dítěte a vyčká jeho pokynů.
- Zákonnému zástupci ohlásí škola tuto skutečnost i v případě, že je žák schopen výuky.
- Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dětí.
- Z konzumace alkoholu škola vyvodí sankce dané školním řádem.
- V případě podezření na intoxikaci žáka provede pedagogický pracovník test na přítomnost alkoholu (dechová zkouška) na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce. Pokud je výsledek testu pozitivní, postupuje podle výše uvedených bodů.

Jak řešit nález alkoholu ve škole?

1) pedagog nalezne v prostorách školy alkohol

- Tekutinu nepodrobuje žádnému testu ke zjištění jeho chemické struktury.
- O nálezů ihned uvědomí vedení školy.
- Nalezenou tekutinu uloží u vedení školy.
- Sepíše stručný záznam o události, který předá metodikovi prevence.

2) pedagog zadrží u některého žáka alkohol

- Tekutinu nepodrobuje žádnému testu.
- O nálezů ihned uvědomí vedení školy.
- O nálezů sepíše stručný záznam, s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol nalezen, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byl alkohol nalezen (nebo který jej odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pedagog tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen ředitel školy nebo zástupce školy. Zápis založí školní metodik prevence do své agendy.
- O nálezů vyrozumí zákonného zástupce žáka. Pokud se jedná o opakovaný nález u téhož žáka, upozorní i orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- V případě potřeby předá zajištěnou tekutinu přivolanému lékaři.
- Škola vyvodí sankce dané školním řádem.

C) OMAMNÉ A PSYCHOTROPNÍ LÁTKY (OPL)

Jak řešit konzumaci OPL ve škole?

- Návykovou látku je potřeba žákovi odebrat a zajistit, aby v konzumaci dále nepokračoval
- V případě, že je žák pod vlivem OPL do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, přivolá pedagog RZS.
- Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, pedagog zaznamená vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.
- V případě, že žák není schopen dalšího vyučování, vyzve pedagog zákonného zástupce žáka, aby si dítě vyzvedl.
- Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně-právní ochrany dítěte a vyčká jeho pokynů.
- Zákonnému zástupci ohlásí škola tuto skutečnost i v případě, že je žák schopen výuky.
- Současně splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně - právní ochrany dětí.

(V případě uživatele zájmu nebo zájmu jeho zákonného zástupce poskytne školní metodik prevence informaci o možnostech odborné pomoci.)

- Škola vyvodí sankce dané školním řádem. (Je třeba rozlišit uživatele od distributora – uživatel je nebezpečný sobě, distributor všem; distribuce je trestným činem.)
- V případě podezření na intoxikaci žáka může pedagog provést orientační test na přítomnost OPL (zkouška ze slin), ale pouze na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce.

Jak řešit distribuci OPL ve škole?

Distribuce může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.

Přechovávání OPL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přešůpek, nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin. Množství nemá vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.

1) pedagog našel OPL ve škole

- Látku nepodrobje žádnému testu.
- O nálezů ihned uvědomí vedení školy.
- Za přítomnosti dalšího pracovníka školy vloží látku do obálky, napíše datum, čas a místo nálezů. Obálku přelepí, přelep opatří razítkem školy a svým podpisem a uschovají ve školním trezoru.
- O nálezů vyrozumí Policii ČR.

2) pedagog zadrží u žáka OPL

- Látku nepodrobje žádnému testu.
- O nálezů ihned uvědomí vedení školy.

- O nálezu sepiše stručný záznam, s vyjádřením žáka, u kterého byla OPL nalezen, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla OPL nalezena (nebo který jej odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pedagog tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen ředitel školy nebo zástupce školy. Zápis založí školní metodik prevence do své agendy.

- O nálezu vyrozumí Policii ČR a informuje zákonné zástupce.

- V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předá pedagog látku přivolanému lékaři.

3) pedagog má podezření, že žák má OPL u sebe

- Řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.
- Bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkonzultuje s ní další postup a informuje zákonného zástupce žáka.
- Žák je izolován od ostatních a do příjezdu Policie ČR je nutné mít ho pod dohledem.

U žáka v žádném případě neprovádíme osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věcí.

3. KRIZOVÝ PLÁN – KRÁDEŽE

U dětí školního věku se setkáváme s několika formami krádeží. Je důležité mezi nimi rozlišovat, protože mají odlišná psychologická východiska, jejich interpretace i způsoby řešení budou tedy rozdílné.

Jak postupujeme preventivně proti krádežím:

Vedeme žáky k tomu, aby byli všímaví vůči svému okolí a dokázali rozpoznat protiprávní jednání, a pokud budou svědky takového jednání, aby jej nahlásili pedagogickému pracovníkovi školy.

Krádeže, zejména mobilních telefonů, a úmyslné ničení školního majetku jsou nejčastějšími formami protiprávního jednání, se kterými se lze ve školním prostředí setkat.

Jak postupovat při nahlášení krádeže žákem:

- každé podezření nahlásit řediteli školy, třídnímu učiteli, metodikovi prevence
- každou nahlášenou krádeží je třeba se zabývat, prošetřit ji
- pořídít záznam na základě výpovědi poškozeného
- u náhrady škody by měla být preferovaná náprava vztahu mezi poškozeným a také pachatelem (omluva, vrácení, náhrada)
- rodičům poškozeného je třeba krádež nahlásit ihned,
rodičům pachatele po předchozím zjištění příčin
- výchovné opatření dle školního řádu

- pokud se žák krádeží dopouští opakovaně a škola již vyčerpala všechna kázeňská opatření, je třeba případ hlásit na OSPOD
- policii je nutné informovat vždy, když se jedná o krádež z uzamčeného prostoru, dále pokud má skutek znaky násilí a vydírání

Příloha č. 3:

Seznam materiálů k prevenci rizikového chování na ZŠ Poličná

Učitelská knihovna:

Shafferová, E.: Co je rodina?

Ó Brienová, P.: Asertivita

Fenwicková, E. - Smith, T.: Kniha o dospívání

Fenwicková, E.: - Walker, R.: Sexuální výchova

Kabinet výchovného poradce:

Nešpor, K.: Týká se to i mne? (Jak překonat problémy s alkoholem)

Poliaková, E. – Poradovský, K.: Když dospívám

Krajsová, I.: Mám vztek

Sborovna:

Knihy, brožury, příručky, ročenky:

Presl, J.: Drogová závislost

Němec, J. – Bodláková, I.: Prevence zneužívání návykových látek

John, R.: Memento

John, R. - Presl, J.: Drogy (otázky a odpovědi)

Alkohol a jiné drogy

Nečas, C.: Historický kalendář (Dějiny Romů v datech)

Nečas, C.: Romové v České republice

Gjuričová, J.: Systém prevence kriminality v České republice

Ročenka prevence kriminality 1997

Nešpor, K.- Csémy, L.- Pernicová, .: Prevence problémů působených návykovými látkami na školách (příručka pro pedagogy)

Volba povolání (metodické materiály)

Bártová, J.: Prevence není nikdy dost!

Hledáme lék na dětskou kriminalitu

Násilí na televizních obrazovkách

Dětské oběti hracích automatů

Zrádné hazardní hry

Sovinová, H. – Csémy, L. – Provazníková, H.: Dotazník pro dospívající identifikující rizikové oblasti

Strádal, J.: Jak volit povolání

Shapiro, S.: Konflikt a komunikace

Shapiro, S.: AIDS

Shapiro, S.: Alkohol a jiné drogy

Shapiro, S.: Výživa a vaše zdraví

Shapiro, S.: Prevence kouření

Shapiro, S.: Úvod do sexuality

Kovář, M.: Bolest šikanování

Pedagogové proti drogám

Romové ve fotografii Evy Davidové

Nešpor, K. – Csémy, L. – Pernicová, H.: Zásady efektivní primární prevence

Sovinová, H. – Csémy, L. – Sadílek, P.: Zdraví a škodlivé návyky

Lacková, E. – Balvín, J. – Holocaust Romů

Nešpor, K.: Jak pomoci dětem odmítat alkohol a drogy aneb Prevence v rodině

Informační bulletin 4/1996

Nedej AIDS žádnou šanci

Řekni drogám NE!

Můj kamarád bere drogy ... Co mám dělat?

Kalina, K. a kol.: Devět rad, jak ušetřit...

Sexuální výchova (příručka pro učitele)

Práva jsou pro všechny!

Dětská práva – Víím, co smím?

Poznávej zemi, v níž žiješ – romský překlad

Amari (Abeceda) - romština

Likvidační životní styl

Horák, P.: Než půjdete k lékaři

Presl, J.: Drogy – Poznej svého nepřítele

Smetáčková, I. – Braun, R.: Homofobie v žákovských kolektivech

Letáky:

Hazardní a počítačové hry u dětí a dospívajících

Jak chránit děti před návykovými látkami

Týrání dětí

Dětská práva

Šikana

Sexuální zneužívání

Zrádné hazardní hry

Rasismus, xenofobie

SOS dětské vesničky

Časopisy

Romano vodi (Romská duše)

Jiné materiály:

Materiály Peer program I, Peer program II

Videokazety

Cvičení alergických dětí

Co je třeba vědět o sexu I

Každý z nás – Prevence KVO v ČR

Zdravá výchova

Sami proti sobě (Prevence nádorových onemocnění v 21. století)

Nikotiana

Vzlety a pády

Oči hadů – 1. Díl

Ředitelna (videokazety) :

Budoucnost patří střízlivým

Prevence v rodině (jak předcházet problémům s alkoholem a drogami u dětí)

Stop kriminalitě (3 díly) – Nebezpečné situace, Sebeobrana, Právní vědomí (svědek v trestním řízení)

Oči hadů (3 díly)

Ty a droga

Silný proti slabému (Šikana na základních školách)

Drogová problematika

Sexuální výchova

Hazardní počítačové hry u dětí a dospívajících

Láska je láska

Drogy

Vzdělávací program o dospívání

Obrázky z historie Romů

Řekni drogám NE!

Základy první pomoci

Dospívání a menstruace

Abeceda lidské sexuality

Čas proměn – vzdělávací program o dospívání

Zdravá výživa školních dětí

Alternativní medicína

Ochrana člověka za mimořádných situací

Svoboda volby (Hnutí Pro život ČR)

Když musíš, tak musíš (2 díly)

V Poličné 10. 09. 2017

Zpracovala: ŠMP Mgr. Jaroslava Křížová

[Minimální preventivní program 2017 - 2018 ke stažení](#)